

Wstęp

Przedmiotem rozważań zawartych w niniejszej monografii jest normatywna klauzula interesu spółki, przedstawiona w ujęciu prawa polskiego i europejskiego (w tym unijnego).

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że dotychczas polskie piśmiennictwo i orzecznictwo nie analizowały, jak należy kompleksowo rozumieć pojęcie interesu spółki, podejmując próby jego interpretacji na potrzeby konkretnych przypadków. Tymczasem problematyka dotycząca wspomnianego kryterium stanowi kanwę dla wielu istotnych rozstrzygnięć, doniosłych tak z punktu widzenia teorii, jak i praktyki obrotu gospodarczego.

Dlatego też inspirację do przeprowadzenia pogłębionych rozważań nad klauzulą interesu spółki stanowi rosnące teoretyczne i praktyczne znaczenie tego pojęcia i towarzysząca mu nieokreśloność.

W związku z tym, że dotychczasowe badania dotyczące kryterium interesu spółki mają charakter przyczynkowski, celem monografii jest wszechstronne i kompleksowe zbadanie pojęcia interesu spółki, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotu należącego do grupy kapitałowej¹. Interes spółki można bowiem rozpatrywać wieloaspektowo, m.in. jako: klauzulę generalną, atrybut osobowości prawnej spółki, pochodną relacji kapitału i zarządzania, wypadkową gry interesów w korporacji, miernik oceny wykonywania praw i obowiązków przez członków organów spółki i jej wspólników (akcjonariuszy) czy też wyznacznik autonomii podmiotu zrzeszonego w ramach grupy spółek.

Warto wyjaśnić, że rozprawa nie obejmuje kwestii interesu spółek europejskich i europejskich zgrupowań interesów gospodarczych, co podyktowane jest skromniejszym znaczeniem tych instytucji w praktyce polskiego obrotu gospodarczego.

Ze względu na wielopłaszczyznowość i labilność kryterium interesu spółki analiza zawarta w tym opracowaniu zmierzać będzie do odkodowania tego złożonego pojęcia oraz wypracowania przesłanek, które pozwolą na względnie przewidywalną kategoryzację danego działania członków korporacji jako zgodnego lub kłócącego się ze wspomnianą klauzulą.

Jeśli chodzi o układ monografii, to jej tekst obejmuje wstęp, cztery rozdziały oraz zakończenie.

¹ W niniejszej monografii przyjmuję konwencję, zgodnie z którą określenia takie jak: „grupa spółek”, „holding”, „koncern” oraz „zgrupowanie spółek”, są stosowane zamiennie. Bliższe wyjaśnienia dotyczące stosowanej terminologii zostały zawarte w rozdziale IV.

W rozdziale I pojęcie interesu spółki zostaje zaklasyfikowane jako klauzula generalna oraz poddane interpretacji na tle instytucji pokrewnych. Ponadto, rozważania zawarte w tej części ujmują kryterium interesu spółki – w aspekcie jurydycznym – jako atrybut osobowości prawnej spółki oraz – w perspektywie ekonomicznej – jako pochodną relacji kapitału i zarządzania.

Problematyka rozdziału II dotyczy z kolei klauzuli interesu spółki na tle unormowań zawartych w KSH. W kontekście regulacji kodeksowych wspomniana instytucja zostaje przedstawiona m.in. jako: przesłanka honorowania prawa indywidualnej kontroli wspólnika spółki z o.o. (art. 212 § 2 KSH), kryterium sądowej kontroli uchwał wspólników i walnego zgromadzenia (art. 249 § 1 i 422 § 1 KSH), probierz konfliktu interesów dotyczącego spółki (art. 209 i 377 KSH), wymóg dopuszczalności pozbawienia akcjonariuszy prawa poboru (art. 433 § 2 KSH) czy też uzasadnienie udostępnienia przez spółkę środków w ramach tzw. *financial assistance* (art. 345 § 6 pkt 2 i 3 KSH).

Następnie, tematyka rozdziału III odnosi się do instytucji interesu spółki (w tym mającej status spółki publicznej² bądź banku działającego w formie spółki akcyjnej³) w ujęciu regulacji pozakodeksowych. Wśród nich wymienić należy unormowania prawa rynku kapitałowego oraz prawa bankowego. Warto zwrócić uwagę, że kryterium interesu spółki stanowi jeden z kanonów, przy pomocy których określa się w szczególności: reżim ochrony informacji poufnych, dopuszczalność przejęcia spółki publicznej czy też obowiązek poszanowania interesu depozytariuszy banków. W konsekwencji powyższego, konieczne jest sięgnięcie do aktów innych niż KSH, w tym zawierających unormowania o charakterze publicznoprawnym. Problematyka rozdziału III dotyczy m.in. mało rozpoznanej w nauce relacji pomiędzy pojęciem interesu spółki (w szczególności interesem instytucji finansowych kwalifikowanych po okresie kryzysu jako „za duże, aby upaść” oraz kluczowych spółek z udziałem Skarbu Państwa) a kategorią interesu publicznego.

Rozdział IV poświęcony jest natomiast zagadnieniom prawa koncernowego. W szczególności rozważania w nim zawarte odnoszą się do kryterium interesu grupy spółek i celowości jego wyraźnej legalizacji w prawie polskim i unijnym. Wyodrębnienie problematyki dotyczącej grup spółek w osobnej części wynika ze specyfiki tych zagadnień. Tematyka rozdziału IV obejmuje m.in. ocenę aktualnie obowiązujących regulacji dotyczących relacji koncernowych, upublicznionych projektów ich zmiany oraz wnioski *de lege ferenda*, wypracowane na podstawie konkluzji płynących z europejskiego dorobku prawnego. Postulaty pod adresem rodzimego ustawodawcy zmierzają przy tym do ułatwienia funkcjonowania, zmniejszenia ryzyka prawnego i kosztów ope-

² Zgodnie z przepisem art. 4 § 1 pkt 6 KSH „spółką publiczną” jest spółka w rozumieniu przepisów OfertaPublU, tj. spółka, w której co najmniej jedna akcja jest zdematerializowana w rozumieniu przepisów ObrInstrFinU, z wyjątkiem spółki, której akcje zostały zarejestrowane na podstawie art. 5a ust. 2 ObrInstrFinU (zob. art. 4 pkt 20 OfertaPublU).

³ Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z przepisem art. 12 PrBank banki mogą być tworzone jako banki państwowe, banki spółdzielcze lub banki w formie spółek akcyjnych.

racyjnych funkcjonowania przedsiębiorców działających w Polsce w ramach krajowych i międzynarodowych grup kapitałowych.

Należy wyjaśnić, że analiza przedstawiona w niniejszej monografii zmierzać będzie do weryfikacji następujących tez badawczych.

Przed wszystkim prawa spółek nie można sprowadzać do roli sztywnego systemu reguł techniczno-organizacyjnych, czego wyrazem jest ustawowy wymóg dekodowania szeregu norm przez pryzmat pojęcia interesu spółki.

Kryterium interesu spółki ma nadto charakter wartościujący i jest uwikłane aksjologicznie. W związku z kategoryzującą rozważanego pojęcia jako klauzuli generalnej, interes spółki pełni rolę reguły postępowania oraz standardu ocennego.

Co więcej, interes spółki stanowi atrybut jej osobowości prawnej. W konsekwencji powyższego, im pełniejsza instytucjonalizacja spółki handlowej, tym intensywniej zaznacza się odrębność jej interesu. We wspomnianym zakresie pewną specyfikę wykazują jednak spółki jednoosobowe.

Ponadto, odrębność pojęcia interesu spółki jest pochodną ekonomicznych relacji kapitału i zarządzania, zaś normatywnym celem tej klauzuli jest zapewnienie równowagi i słuszności w stosunkach spółki. Z kolei poszukiwanie równowagi i sprawiedliwości poprzez kryterium interesu spółki jest uzasadnione przez wzgląd na modelową rozbieżność interesów grup reprezentujących filary kapitału i zarządzania.

Dodatkowo, interes spółki stanowi zasadniczo wypadkową interesu wspólników (akcjonariuszy). Potrzeby innych interesariuszy⁴ spółki należy natomiast uwzględnić tylko w granicach i w celu urzeczywistnienia interesu jej ekonomicznych właścicieli. Niemniej jednak, pewne koncesje na rzecz interesu publicznego są konieczne w przypadku spółek zainteresowania publicznego⁵ (w tym instytucji finansowych, zwłaszcza banków oraz kluczowych spółek z udziałem Skarbu Państwa).

Jako kolejne założenie badawcze należy przyjąć, że klauzula interesu spółki rzutuje na prawo korporacyjne w sposób wielowymiarowy, wyznaczając wzorzec postępowania członków organów i sposób wykonywania uprawnień przez wspólników (akcjonariuszy)⁶.

Wreszcie, w odniesieniu do grup kapitałowych zachodzi konieczność zdefiniowania i usankcjonowania przez ustawodawcę pojęcia interesu grupy kapitałowej. Kryterium

⁴ Na potrzeby tego opracowania przez pojęcie interesariusza należy rozumieć podmiot wywierający wpływ na spółkę lub na który spółka wywiera swój wpływ.

⁵ W monografii przyjmuję konwencję, zgodnie z którą kryterium spółek zainteresowania publicznego odnosi się do spółek, których działalność jest doniosła z punktu widzenia ochrony interesu publicznego. Jest to pojęcie pozanormatywne, w odróżnieniu od terminu „jednostki zainteresowania publicznego”, zdefiniowanego w art. 2 pkt 9 BiegRwU.

⁶ W niniejszym opracowaniu, omawiając zagadnienia odnoszące się zarówno do spółki z o.o., jak i spółki akcyjnej, w wielu przypadkach przytaczam w pierwszej kolejności terminologię i regulacje odnoszące się do spółki z o.o., a następnie w nawiasie odwołuję się do analogicznych pojęć i unormowań dotyczących spółki akcyjnej.

interesu spółki nie spełnia bowiem w relacjach koncernowych celów, jakie powinna realizować odrębna kategoria w postaci interesu grupy kapitałowej.

Instrumentarium badawcze służące poznaniu pojęcia interesu spółki zostanie w głównej mierze oparte na metodach: formalnodogmatycznej i prawnoporównawczej. Metoda formalnodogmatyczna obejmie analizę aktualnych regulacji nawiązujących do instytucji interesu spółki, odnośne orzecznictwo SN oraz piśmiennictwo (w tym komentarze, monografie, artykuły i glosy). Punktem wyjścia do pogłębionych refleksji nad klauzulą interesu spółki w prawie polskim będą również wnioski płynące z rozwiązań prawa angielskiego, francuskiego, niemieckiego, unijnego, wraz z krótką wzmianką dotyczącą prawa amerykańskiego.

Z uwagi na ramy monografii badanie prawnoporównawcze dotyczy tylko niektórych praw obcych. Wybór reżimu unijnego podyktowany jest koniecznością dostosowania instytucji prawa polskiego do wymogów prawodawstwa paneuropejskiego. Z kolei porządk: angielski, francuski i niemiecki, mają charakter wiodący wśród państw UE. Dodatkowo, dorobek jurydyczny proweniencji francuskiej oraz niemieckiej, poza bliskością kulturową z prawem polskim, jest niezwykle istotny dla zbadania pojęcia interesu grupy spółek. Z kolei mechanizmy unormowań precedensowych przyjęte w Wielkiej Brytanii stanowią interesujący kontrast dla prawodawstwa stanowionego obowiązującego w Niemczech i we Francji.

* * *

Przedkładana dziś Czytelnikom monografia nie powstałaby bez życzliwości i wsparcia wielu osób, których miałam szczęście i zaszczyt spotkać.

W pierwszej kolejności słowa pamięci i wdzięczności pragnę wyrazić wobec śp. Pana Profesora *Grzegorza Domańskiego*, który zainspirował mnie do prowadzenia badań naukowych nad problematyką interesu spółki. Przy pracy nad tą książką kierowałam się m.in. tym, aby wywiązać się z zobowiązania moralnego wobec śp. Pana Profesora za olbrzymią wiarę we mnie okazywaną mi od początku naszej zupełnie przypadkowej znajomości, życzliwość, słowa zachęty i cenne wskazówki, których trafność zawsze pozytywnie weryfikował czas.

Bardzo dziękuję także Panu Profesorowi *Józefowi Okolskiemu* za mądre wytyczne, opiekę i możliwość adaptacji najznamienitszych wzorców, jakie może przekazać Przełożony i Mentor swojemu pracownikowi.

Szczególne podziękowania składam także Panu Profesorowi *Andrzejowi Szumańskiemu* za niespodziewaną otwartość, przychyłność, słowność i poświęconą mi energię oraz czas, jakimi Pan Profesor obdarzył mnie przy wydawaniu tej monografii, co istotnie doceniam, biorąc pod uwagę okoliczności naszego pierwszego osobistego spotkania.

Wyjątkowe wyrazy wdzięczności kieruję również do Pana Profesora *Aleksandra Chłopeckiego* za nieocenioną pomoc, niezwykłą serdeczność oraz wszelkie słuszne wskazówki, stale i chętnie udzielane mi na różnych etapach drogi zawodowej od kilku już lat.

Ponadto składam podziękę za przychyłność oraz udzieloną lub zadeklarowaną mi pomoc Panu Profesorowi *Michałowi Romanowskiemu*, Panu Profesorowi *Maciejowi Mataczyńskiemu* oraz Panu Profesorowi *Jackowi Jastrzębskiemu*.

Wyrazy wdzięczności kieruję także do pracowników Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, w tym kierownikowi – Pani *Marzannie Ciastek* i zwłaszcza Pani *Marcie Gawryś-Bujalskiej* oraz Pani *Agacie Szczurowskiej*, które konsekwentnie wspierają mnie w zamierzeniach naukowych począwszy od czasów studenckich.

Podziękowania składam także pracownikom naukowym i administracyjnym *Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht* w Hamburgu, których życzliwość, profesjonalizm i zaangażowanie umożliwiły mi skorzystanie z imponującego księgozbioru Instytutu oraz prowadzenie badań naukowych w najlepszych możliwych warunkach.

Dziękuję także pracownikom Wydawnictwa C.H. Beck za okazywaną mi przychyłność i zrozumienie, w tym szefowi działu – Pani Redaktor *Agnieszce Sypniewskiej-Kozak* oraz Pani Redaktor *Natalii Adamczyk*, a także Paniom Sekretarz: *Annie Podhajny* i *Katarzynie Nędze*.

Wreszcie, szczególnie podziękowania za pomoc i wsparcie adresuję do Najbliższych.

lipiec 2017 r.

Iwona Gębusia